

УДК 342.5; 352; 353

DOI [https://doi.org/10.32782/2304-1587/2026-28-1\(42\)-12](https://doi.org/10.32782/2304-1587/2026-28-1(42)-12)

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ¹

Стогова Ольга Володимирівна,

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри фундаментальної юриспруденції та конституційного права,

Сумський державний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7010-556X>

У статті досліджено теоретичні засади та практичні аспекти взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. Обґрунтовано, що сучасні безпекові виклики та повномасштабна збройна агресія зумовили трансформацію системи публічного управління, що проявляється у зміні функціонального навантаження суб'єктів владних повноважень та посиленні координаційної складової їх діяльності. Проаналізовано наукові підходи до визначення сутності поняття «взаємодія» та виокремлено основні принципи взаємодії органів публічної влади, зокрема принципи автономії, субсидіарності, координації, прозорості та розмежування повноважень. Визначено особливості функціонування системи територіальної організації влади в умовах воєнного стану, зокрема роль військових адміністрацій як тимчасових державних органів з розширеними повноваженнями у сфері безпеки та оборони. Досліджено специфіку взаємодії військових адміністрацій з органами місцевого самоврядування, яка базується на поєднанні елементів централізації та збереження автономії територіальних громад. Встановлено, що в умовах воєнного стану відбувається часткове перерозподілення повноважень на користь військових адміністрацій, що обумовлює ризики виникнення управлінського дуалізму та конфліктів компетенцій. Окреслено основні проблеми взаємодії, серед яких дублювання функцій, недостатня міжвідомча координація, нерегульованість механізмів відповідальності військових адміністрацій перед територіальними громадами. Запропоновано напрями вдосконалення взаємодії органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, зокрема шляхом законодавчого уточнення розмежування повноважень, посилення координаційних механізмів та забезпечення балансу між безпековими потребами держави і принципами місцевої демократії.

Ключові слова: виконавчі органи, місцеве самоврядування, взаємодія, воєнний стан, військові адміністрації, територіальні громади, розподіл повноважень.

Stogova Olga. Cooperation between executive authorities and local government under martial law

The article examines the theoretical foundations and practical aspects of the interaction between executive authorities and local self-government bodies under the legal regime of martial law in Ukraine. It is substantiated that contemporary security challenges and the full-scale armed aggression have led to a transformation of the public administration system, manifested in changes to the functional roles of public authorities and the strengthening of the coordination component of their activities. Scientific approaches to defining the essence of the concept of "interaction" are analyzed, and the main principles of interaction between public authorities are identified, including the principles of autonomy, subsidiarity, coordination, transparency, and the delineation of powers. The specific features of the functioning of the system of territorial organization of power under martial law are determined, in particular the role of military administrations as temporary state bodies with expanded powers in the field of security and defense. The peculiarities of interaction between military administrations and local self-government bodies are explored, which is based on a combination of elements of centralization and the preservation of the autonomy of territorial communities. It is established that under martial law there is a partial redistribution of powers in favor of military administrations, which creates risks of administrative dualism and conflicts of competence. The main problems of such interaction are outlined, including duplication of functions, insufficient interagency coordination, and the lack of clearly regulated mechanisms of accountability of military administrations to territorial communities. Directions for improving the interaction between executive authorities and local self-government bodies are proposed, in particular through legislative clarification of the delineation of powers, strengthening coordination mechanisms, and ensuring a balance between the security needs of the state and the principles of local democracy.

Key words: executive authorities, local self-government, interaction, martial law, military administrations, territorial communities, distribution of powers.

Вступ. Сучасний етап розвитку української державності характеризується безпрецедентним поєднанням геополітичних викликів, що вимагає від публічної влади високого ступеня адаптивності та здатності до оперативного реагування не лише на внутрішні трансформації, а й на зовнішні ризики. Повномасштабне

¹ Статтю опубліковано в рамках виконання науково-дослідної теми "Інституційна консолідація через правову синергію: забезпечення національної безпеки в кризових умовах" (номер державної реєстрації 0125U001542).

вторгнення 24 лютого 2022 року стало каталізатором, що актуалізував потребу в ефективній взаємодії органів виконавчої влади та місцевого самоврядування для забезпечення згуртованості навколо захисту національних цінностей та територіальної цілісності. На місцях державна стійкість забезпечується ефективним функціонуванням територіальних громад, тому особливого значення набуває взаємодія виконавчих органів та органів місцевого самоврядування.

Матеріали та методи. Проблема взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування традиційно перебуває у центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців. Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження такої взаємодії закладено у праці І. Литвина [1], який акцентує увагу на принципі зворотного впливу. Окрема група досліджень присвячена специфіці діяльності публічної влади в умовах воєнного стану. Функціонування військових адміністрацій та їх взаємодію з громадами досліджували В. Дулгер [2], А. Захарченко [3], В. Іваненко, В. Куперін [4]. Особливості муніципального управління під час війни аналізувалися у працях М. Баймуратова, Б. Кофмана [5], О. Чепеля [6], І. Міщука [7]. Міжнародні практики цивільно-військових відносин та роль місцевої влади у постконфліктних країнах висвітлені у працях Ф. Занфір [8], К. Демір [9], Ч. Перес [10].

Попри значні наукові напрацювання, більшість з них зосереджена на загальних аспектах взаємодії органів виконавчої влади та місцевого самоврядування або теоретичних засадах воєнного стану. Поза увагою дослідників залишаються особливості взаємодії органів публічної влади в умовах воєнного стану.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові методи пізнання (аналіз і синтез, індукція та дедукція) для визначення сутності взаємодії виконавчих органів влади та органів місцевого самоврядування України, а також формально-юридичний і порівняльно-правовий методи для аналізу компетенцій місцевих державних адміністрацій, військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Метою статті є визначення теоретичних засад та практичних аспектів взаємодії виконавчих органів та органів місцевого самоврядування в умовах правового режиму воєнного стану, виявлення ключових проблем та розробка пропозицій щодо вдосконалення цієї взаємодії.

Результати. Для ґрунтовного аналізу взаємодії між виконавчими органами влади та місцевим самоврядуванням необхідно визначити сутність категорії «взаємодія». Розглядаючи поняття «взаємодія», О. Черкас зазначає, що воно суттєво відрізняється від таких термінів, як «партнерство», яке є формою організації взаємовигідної діяльності суб'єктів на основі об'єднання ресурсів та спільного керування, та «співпраця», яка встановлюється через спільну практичну й духовну діяльність [11, с. 228]. Взаємодія – узгоджені за метою, завданням, місцем, часом та способом виконання завдань дії підрозділів для досягнення мети. На думку І. Литвина, основними принципами взаємодії виконавчих органів з органами місцевого самоврядування є: роздільність предметів відання залежно від юридично-правової природи органу публічного управління; взаємне делегування повноважень; фіксованість самостійності кожного з органів шляхом законодавчого закріплення; можливість судового врегулювання суперечок і розбіжностей, які виникають під час виконання повноважень [1, с. 10].

Взаємодію між органами державної влади та органами місцевого самоврядування можна визначити як спільну діяльність у межах встановленої законодавством компетенції з метою виконання покладених на них повноважень та здійснення контролю за дотриманням законності, прав і свобод людини і громадянина. До основних принципів взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування можна віднести: самостійність органів місцевого самоврядування у питаннях їх компетенції (принцип автономії); чітке розмежування повноважень (принцип юридичної визначеності та законності); співпраця при вирішенні питань, що належать до спільної компетенції (принцип координації); принцип децентралізації; принцип субсидіарності; принцип прозорості та підзвітності; взаємне делегування повноважень. Загалом принципи взаємодії органів державної влади і місцевого самоврядування діалектично пов'язані між собою і складають систему, тому мають втілюватися комплексно [7].

Законодавчо в Україні передбачено змішану систему територіальної організації влади, за якою управління на регіональному рівні здійснюється як органами місцевого самоврядування (обласними та районними радами), так і органами державної виконавчої влади (обласними та районними державними адміністраціями), що обумовлює необхідність координації їх діяльності [12, с. 188]. Тому виконавчі органи активно використовують різноманітні форми співробітництва, консультацій та інших координаційних дій з органами місцевого самоврядування з метою вироблення ефективніших механізмів для здійснення державної політики на регіональному рівні. До них відносяться: утворення спеціальних органів для реалізації спільних програм, проведення координаційних нарад та засідань, реалізація спільних дій з розподілом обов'язків між учасниками. Слід відмітити, що ключову роль у забезпеченні взаємодії з органами місцевого самоврядування відіграють місцеві державні адміністрації (п. 6 ч. 1 ст. 119 Конституції України). У процесі взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування виникає проблема узгодженості розподілу повноважень

[7, с. 19]. Зміст проблеми полягає у дублюванні функцій і повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування. Однією з причин є те, що, згідно з Конституцією, районні та обласні ради визначаються як органи місцевого самоврядування, які представляють спільні інтереси територіальних громад (ч. 4 ст. 140 Конституції України), проте без власних виконавчих органів. Внаслідок цього, свої виконавчі функції ради делегують відповідним МДА [13], що призводить до суперечностей у реалізації державної політики на місцях, а також створює можливості для зловживань або неефективного використання ресурсів. Цю проблему можна вирішити законодавчим закріпленням чіткого визначення повноважень місцевих органів або шляхом судового розгляду. Проблемою взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування також є недостатня міжвідомча координація. Вирішити її можливо шляхом створення постійних комісій для обговорення ключових питань, що стосуються розвитку регіонів; налагодження системи електронного документообігу; регулярних зустрічей представників центральної і місцевої влади.

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року зумовило трансформацію системи територіальної організації влади. Згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [14], на базі державних адміністрацій були створені військові адміністрації (ВА) – тимчасові державні органи з елементами військової організації. ВА в областях та районах фактично набули статусу органів виконавчої влади «екстра»-реагування. Їхні повноваження частково дублюють функції МДА, але з акцентом на безпеку, оборону та цивільний захист. При цьому, на відміну від МДА, військові адміністрації мають розширені регуляторні права. ВА населених пунктів здійснюють повноваження, що зазвичай належать виконавчим органам рад, забезпечуючи безперервність управління в умовах, коли місцеві ради не виконують свої функції.

Незважаючи на законодавче врегулювання реалізації публічної влади в умовах воєнного стану, практика висвітлює низку деструктивних факторів: дублювання функцій рад та ВА через відсутність власних виконавчих органів у районних та обласних радах, різний рівень кваліфікації працівників у невеликих громадах порівняно з центральними структурами, ризики суперечностей між центральною владою (в особі ВА) та обраними керівниками громад (найбільш гостро проявилось на прикладі Києва).

У період воєнного стану виконавчі органи влади представлені військовими адміністраціями та військово-цивільними адміністраціями. Обидва види адміністрації є державними органами, сформованими відповідно до Указу Президента України, що тимчасово діють на території України з елементами військової організації управління для забезпечення правопорядку та безпеки під час дії воєнного стану. Поряд із цим існують відмінності у функціонуванні цих органів. Так, військові цивільні адміністрації функціонують на підставі Закону України «Про військово-цивільні адміністрації» від 03.02.2015 № 141- VIII [15]. Повноваження військово-цивільних адміністрацій населених пунктів, районних, обласних військово-цивільних адміністрацій припиняються в день відкриття першої сесії новообраної ради, а також згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» у випадку утворення відповідної військової адміністрації. У свою чергу на підставі ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» на територіях, на яких запроваджено воєнний стан можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації. Верховна Рада України внесла зміни до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану», згідно з яким були утворені військові адміністрації населених пунктів у межах території територіальних громад, у яких сільські, селищні, міські ради та/або їхні виконавчі органи, та/або сільські, селищні, міські голови не здійснюють покладені на них Конституцією та законами України повноваження, а також в інших випадках, передбачених Законом. Указом Президента України «Про утворення військових адміністрацій» № 68/2022 від 24 лютого 2022 р. на всій території України утворено 25 військових адміністрацій [16]. Обласні та Київська МДА набули статусу відповідних військових адміністрацій, а голови цих державних адміністрацій – посади начальників військових адміністрацій. Аналогічно на базі районних державних адміністрацій було утворено відповідні районні військові адміністрації. Беручи до уваги необхідність оперативного реагування, Законом було розширено компетенцію сільських, селищних, міських голів на час дії воєнного стану та надано їм одноособові повноваження із прийняття життєво необхідних рішень.

Взаємодія ВА та ОМС в умовах воєнного стану базується на моделі цивільно-військового партнерства. ВА є тимчасовими державними органами, що утворюються для забезпечення конституційного ладу, оборони та громадської безпеки. ОМС продовжують здійснювати власні повноваження, тоді як ВА концентруються на делегованих повноваженнях виконавчої влади та завданнях оборонного характеру. Проте постає питання розмежування компетенцій у випадках, коли ВА та ОМС функціонують на одній території одночасно.

Впровадження військових адміністрацій (ВА) як тимчасових органів «екстра»-реагування дозволило забезпечити безперервність державної влади, але створило потребу в чіткому розмежуванні їхніх повноважень із повноваженнями ОМС для уникнення управлінського дуалізму та конфліктів компетенцій.

Аналіз чинного законодавства України дозволяє зробити висновок, що органи місцевого самоврядування не припиняють свою діяльність у зв'язку з введенням правового режиму воєнного стану. Закон України

№ 389-VIII визначає випадки та правові умови створення військових адміністрацій [14]. Однак їх утворення не завжди й не автоматично тягне за собою припинення діяльності органів місцевого самоврядування; таке припинення є винятком, а не правилом. Водночас закон містить окремі положення, які регулюють правові основи взаємодії військових адміністрацій з органами місцевого самоврядування. На період воєнного стану Закон України № 389-VIII тимчасово передає військовим адміністраціям окремі повноваження інститутів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій. Із запровадженням воєнного стану Верховна Рада України ухвалила законодавчі акти, що посилюють роль військових адміністрацій за рахунок обмеження компетенцій органів місцевого самоврядування. Так, повноваження органів місцевого самоврядування передаються начальникам військових адміністрацій, що призводить до надмірної централізації влади та згорання місцевого самоврядування. Недостатньо врегульованою залишається взаємодія органів місцевого самоврядування з військовими адміністраціями, військовим командуванням та керівництвом силових структур у сфері організації територіальної оборони, протидії тероризму, а також виконання спільних завдань у кризових ситуаціях. Закон України № 389-VIII містить перелік інституцій, діяльність яких у період воєнного стану не може бути припинена, проте органи місцевого самоврядування до нього не включено (ч. 1. ст. 10). Водночас аналіз положень цього Закону свідчить про наявність окремих норм, які забороняють припинення функціонування органів місцевого самоврядування, гарантують їм існування та визначають правові засади взаємодії з військовими адміністраціями. До таких норм можна віднести: Преамбулу Закону України № 389-VIII, відповідно до якої цей Закон визначає правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій у воєнний стан.

Указ Президента України про введення воєнного стану [17] містить завдання військового командування, військових адміністрацій, органів державної влади та місцевого самоврядування щодо впровадження та реалізації заходів правового режиму воєнного стану. Згідно з частиною 2 статті 9 Закону України № 389-VIII, у воєнний стан Кабінет Міністрів України, інші органи державної влади, військово командування, військові адміністрації, ВР АПК, РМ АПК, органи місцевого самоврядування здійснюють повноваження, надані Конституцією України, цим та іншими законами. Військові адміністрації населених пунктів на відповідній території здійснюють повноваження з взаємодії з органами державної влади, силами оборони й безпеки, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями (ч. 2 ст. 15 Закону України № 389-VIII). Військові адміністрації населених пунктів здійснюють делеговані повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законами України (ч. 2 ст. 15 Закону України № 389-VIII).

Особливої актуальності в умовах воєнного стану набуло питання спроможності територіальних громад, тому пріоритетом є визначення першочергових завдань для органів місцевого самоврядування, аби, з одного боку, максимально використати ресурсний потенціал територій для ефективного публічного адміністрування, а з іншого – координувати діяльність усіх владних інституцій для своєчасного задоволення потреб фронту та відновлення економіки. Закон України від 12 травня 2022 року № 2259-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» [18] суттєво розширив положення Закону України № 389-VIII в частині взаємодії військових адміністрацій з органами місцевого самоврядування як суб'єктами публічного адміністрування в умовах воєнного стану, закріпивши засади нового правового регулювання. Водночас законодавство не містить правових засад відповідальності військових адміністрацій перед територіальною громадою, адже начальники військових адміністрацій при здійсненні повноважень несуть відповідальність перед Президентом України та Кабінетом Міністрів України, що впливає на ефективність взаємодії з органами місцевого самоврядування.

Висновки. Взаємодію органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування можна визначити як спільну діяльність у межах встановленої законодавством компетенції з метою виконання покладених на них повноважень та здійснення контролю за дотриманням законності, прав і свобод людини і громадянина. Перемога у війні та подальша відбудова країни залежать у тому числі і від здатності держави зберегти демократичні засади взаємодії органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, адаптувавши їх до вимог безпеки.

Література:

1. Литвин І. І. Характер і види взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2007. № 4. С. 9–12.
2. Дулгер В. В. Військові адміністрації як тимчасові державні органи з елементами військової організації управління у складі сектору безпеки й оборони України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. Вип. 4. Ч. 2. С. 33–37.

3. Захарченко А. М. Повноваження військових адміністрацій у сфері забезпечення громадської безпеки і порядку. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 1(4). С. 78–84. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-81-4-1-78-84>
4. Іваненко В. С., Курепін В. М. Місцеві органи влади в умовах воєнного стану: повноваження та співпраця військових адміністрацій з органами місцевого самоврядування. *Правові засади організації та здійснення публічної влади : матеріали наукового заходу*. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 148–149.
5. Баймуратов М. О., Кофман Б. Я. Мілітарний конституціоналізм: до питання про ставлення, розуміння і оформлення профільної феноменології через локальну демократію. *Конституціоналізм в умовах війни : збірник матеріалів*. Львів, 2022. С. 61–70.
6. Чепель О. Військові адміністрації та військово-цивільні адміністрації України: що в них спільного та відмінного в умовах воєнного стану? URL: <https://law.chnu.edu.ua/viiskovi-administratsii-ta-viiskovo-tsyvilni-administratsii/> (дата звернення: 24.03.2026).
7. Міщук І. В. Взаємодія органів місцевого самоврядування з органами державної влади. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2023. № 61. С. 18-21. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2023.61.4>
8. Zanfir F. Civil military relations in crisis management. *Revista Academiei Fortelor Terestre*. 2012. Vol. 17, Issue 4(68). P. 380–385. URL: https://www.armyacademy.ro/cercetare/rev4_2012.pdf (дата звернення: 24.03.2026)
9. Demir C. K. Professionalization, local military context, and reconstruction of the army in Afghanistan. *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*. 2021. Vol. 10, Issue 1. P. 81–97. DOI: <https://doi.org/10.20991/allazimuth.707703>
10. Perez C. Tactical jus ad bellum: The practice and ethics of military designations of friend and foe. *Journal of Military Ethics*. 2021. Vol. 20, Issue 3–4. P. 217–236. DOI: <https://doi.org/10.1080/15027570.2021.2016454>
11. Черкас О. Г. Взаємодія Верховної Ради України з місцевими радами: інформаційно-комунікаційний аспект. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 2(25). С. 226–232. DOI: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2020-2.39>
12. Челомбитко Л. В. Правові основи взаємодії державної влади та місцевого самоврядування в Україні. *Актуальні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування в контексті конституційної модернізації*. Харків, 2016. С. 187–190. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11523/1/Chelombitko.pdf> (дата звернення: 24.03.2026).
13. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 24.03.2026).
14. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 24.03.2026).
15. Про військово-цивільні адміністрації : Закон України від 03.02.2015 № 141-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> (дата звернення: 24.03.2026).
16. Про утворення військових адміністрацій : Указ Президента України від 24.02.2022 № 68/2022. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text> (дата звернення: 24.03.2026).
17. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 26.11.2018 № 393/2018. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/2018#Text> (дата звернення: 24.03.2026).
18. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану : Закон України від 12.05.2022 № 2259-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text> (дата звернення: 24.03.2026).

References:

1. Lytvyn, I. I. (2007). Kharakter i vydy vzaiemodii mistsevykh orhaniv vykonavchoi vlady ta orhaniv mistsevoho samovriaduvannia [The nature and types of interaction between local executive authorities and local self-government bodies]. *Pivdennoukrainskyi pravnychi chasopys*, (4), 9–12. [in Ukrainian].
2. Dulher, V. V. (2018). Viiskovi administratsii yak tymchasovi derzhavni orhany z elementamy viiskovoi orhanizatsii upravlinnia u skladi sektoru bezpeky u oborony Ukrainy [Military administrations as temporary state bodies with elements of military management organization within the security and defense sector of Ukraine]. *Pivdennoukrainskyi pravnychi chasopys*, 4(2), 33–37. [in Ukrainian].

3. Zakharchenko, A. M. (2024). Povnovazhennia viiskovykh administratsii u sferi zabezpechennia hromadskoi bezpeky i poriadku [Powers of military administrations in the field of ensuring public security and order]. *Pravovyi chasopys Donbasu*, 1(4), 78–84. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-81-4-1-78-84> [in Ukrainian].
4. Ivanenko, V. S., & Kurepin, V. M. (2022). Mistsevi orhany vlady v umovakh voiennoho stanu: povnovazhennia ta spivpratsia viiskovykh administratsii z orhanamy mistsevoho samovriaduvannia [Local authorities under martial law: powers and cooperation of military administrations with local governments]. In *Pravovi zasady orhanizatsii ta zdiisnennia publichnoi vlady*, 148–149. Khmelnytskyi. [in Ukrainian].
5. Baimuratov, M. O., & Kofman, B. Ya. (2022). Militaryni konstytutsionalizm: do pytannia pro stavlennia, rozuminnia i oformlennia profilnoi fenomenolohii cherez lokalnu demokratiiu [Military constitutionalism: to the question of attitude, understanding and design of profile phenomenology through local democracy]. In *Konstytutsionalizm v umovakh viiny*. Lviv. [in Ukrainian].
6. Chepel, O. Viiskovi administratsii ta viiskovo-tsyvilni administratsii Ukrainy: sheho v nykh spilnoho ta vidminnoho v umovakh voiennoho stanu? [Military administrations and military-civilian administrations of Ukraine: what do they have in common and what are their differences under martial law?]. Retrieved March 24, 2026, from <https://law.chnu.edu.ua/viiskovi-administratsii-ta-viiskovotsyvilni-administratsii/> [in Ukrainian].
7. Mishchuk, I. V. (2023). Vzaiemodiia orhaniv mistsevoho samovriaduvannia z orhanamy derzhavnoi vlady [Interaction of local governments with state authorities]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Yurysprudentsiia*, (61), 18–21. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2023.61.4> [in Ukrainian].
8. Zafir, F. (2012). Civil military relations in crisis management II. *Revista Academiei Fortelor Terestre*, 17(4), 380–385. Retrieved from https://www.armyacademy.ro/cercetare/rev4_2012.pdf.
9. Demir, C. K. (2021). Professionalization, local military context, and reconstruction of the army in Afghanistan. *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*, 10(1), 81–97. DOI: <https://doi.org/10.20991/allazimuth.707703>.
10. Perez, C. (2021). Tactical jus ad bellum: The practice and ethics of military designations of friend and foe. *Journal of Military Ethics*, 20(3–4), 217–236. DOI: <https://doi.org/10.1080/15027570.2021.2016454>.
11. Cherkas, O. H. (2020). Vzaiemodiia Verkhovnoi Rady Ukrainy z mistsevymy radamy: informatsiino-komunikatsiinyi aspekt [Interaction of the Verkhovna Rada of Ukraine with local councils: information and communication aspect]. *Public administration and customs administration*, 2(25), 226–232. DOI: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2020-2.39> [in Ukrainian].
12. Chelombitko, L. V. (2016). Pravovi osnovy vzaiemodii derzhavnoi vlady ta mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini [Legal basis for the interaction of state authorities and local self-government in Ukraine]. In *Aktualni problemy derzhavnoho budivnytstva ta mistsevoho samovriaduvannia v konteksti konstytutsiinoi modernizatsii* (187–190). Kharkiv. Retrieved from <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11523/1/Chelombitko.pdf> [in Ukrainian].
13. Zakon Ukrainy “Pro mistsevi derzhavni administratsii” [The Law of Ukraine “On local state administrations”] (1999, April 09). *Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> [in Ukrainian].
14. Zakon Ukrainy “Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu” [The Law of Ukraine “On the legal regime of martial law”] (2015 May 12) *Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].
15. Zakon Ukrainy “Pro viiskovo-tsyvilni administratsii” [The Law of Ukraine “On the military-civilian administrations”] (2015 February 3) *Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> [in Ukrainian].
16. Ukaz Prezydenta Ukrainy “Pro utvorennia viiskovykh administratsii” [The Law of Ukraine “On the formation of military administrations”] (2022 February 24). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text> [in Ukrainian].
17. Ukaz Prezydenta Ukrainy “Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini” [The Law of Ukraine “On the introduction of martial law in Ukraine”] (2018 November 26). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/2018#Text> [in Ukrainian].
18. Verkhovna Rada Ukrainy “Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo funktsionuvannia derzhavnoi sluzhby ta mistsevoho samovriaduvannia u period dii voiennoho stanu” [The Law of Ukraine “On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Functioning of the Civil Service and Local Self-Government During the Period of Martial Law”] (2022 May 12). *Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text> [in Ukrainian].

